

*Dubravko Radošević**

**STJEPAN ZDUNIĆ – EKONOMIST, ZNANSTVENIK,
PROFESOR, MINISTAR U VLADI REPUBLIKE HRVATSKE,
EKONOMSKI SAVJETNIK PREDSEDNIKA
REPUBLIKE HRVATSKE
(14. veljače 1935. – 4. veljače 2022.)**

Nedavno nas je zauvijek napustio Stjepan Zdunić, ugledni znanstvenik sa Ekonomskog instituta Zagreb. Stjepan Zdunić rođen je 1935. godine u Bickom Selu pokraj Slavonskog Broda. Diplomirao je 1959. godine te doktorirao 1974. na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Na Ekonomskom institutu Zagreb bio je zaposlen od 1962. do umirovljenja 2005. godine. U svojoj se znanstvenoj karijeri usavršavao na Sveučilištu Wayne u Detroitu i bavio istraživanjima u domeni teorije i politike gospodarskoga razvoja i gospodarskog sustava, regionalnoga razvoja, ekonomike europskih integracijskih procesa, makroekonomske teorije, te monetarne i tečajne politike.

Stjepan Zdunić je bio ministar u prve tri hrvatske vlade. U prvoj vladi u razdoblju od 30. svibnja do 24. kolovoza 1990. godine bio je ministar društvenog planiranja, a to je bio i u drugoj vladi od 24. kolovoza do 4. listopada 1990., dok je u trećoj Vladi bio ministar gospodarskog razvitka, od 15. prosinca 1991. do 12. kolovoza 1992.

Predavao je na Visokoj školi za vanjsku trgovinu u Zagrebu, te održao brojna pozvana predavanja. Profesor Zdunić je bio savjetnik za gospodarstvo predsjednika Republike Hrvatske u mandatu predsjednika Stjepana Mesića od 2000. do 2002. godine. Bio je član Znanstvenog društva ekonomista, a suradjivao je i sa Hrvatskim društvom ekonomista. Autor je niza znanstvenih i stručnih članaka i knjiga, od kojih se najrecentniji naslovi bave ekonomikom post-tranzicije.

* D. Radošević, dr. sc., izvanredni profesor Sveučilišta u Zagrebu – viši znanstveni suradnik, radio na Ekonomskom institutu Zagreb 1998. – 2018., bivši savjetnik za gospodarstvo Predsjednika Republike Hrvatske 2002. – 2010.

Metodološki je pripadao keynezijanskoj ekonomici, koja je do globalne financijske krize bila u defanzivi, u odnosu na neoliberalnu ekonomiku i monetarizam. Međutim, nakon globalne financijske krize 2008. došlo je do preokreta u pravcu ponovne revalorizacije keynezijanske ekonomike i njezine moderne prilagodbe nastalim uvjetima, pa se pokazalo da je konzistentnost Stjepana Zdunića pokazala punu opravdanost njegovog oslanjanja na keynezijanizam i, kasnije na postkeynezijanizam. Njegov znanstveni rad mogao bi se podijeliti na nekoliko znanstvenih područja, te želimo prezentirati njegov analitički i teoretski okvir kojeg je koristio u svojim radovima¹, zbog čega su neki aspekti njegovog rada tek sada aktualni:

MORALNA I EKONOMSKA FILOZOFIJA STJEPANA ZDUNIĆA

Danas je moralna filozofija i etika ekonomista većim dijelom zanemarena u obrazovanju ekonomista, ali i u praksi ekonomskih znanstvenika. Prevladava tehničko usmjerenje na kvantitativne i ekonometrijske metode. To je u skladu sa neoliberalnom ekonomikom, koja je usmjerena na kratkoročno ostvarivanje privatnih interesa i profita, uz zanemarivanje šireg društvenog interesa.

Kao keynezijanski ekonomist, Stjepan Zdunić je smatrao da se ekonomska znanost i ekonomska politika moraju koristiti u funkciji promicanja općeg dobra. Prihvatanjem ovog temeljnog postulata keynezijanizma, implicitno je prihvaćena moralna filozofija Moore – Keynes², koja govori u prilog altruizma u odnosu na egoizam. „Altruizam je teorija prema kojoj bismo uvijek trebali smjerati sreći drugih ljudi zato što je to najbolje sredstvo za osiguranje i naše vlastite i njihove sreće”³. Keynesove ideje o potrebi uspostave „pravednog ekonomskog sustava”, koji ima ravnomjernu distribuciju bogatstva u društvu, te zalaganje za stabilnost cijena, obzirom da inflacija ima snažne redistributivne efekte na štetu siromašnih,

¹ Nemoguće je u ovako kratkom formatu članka obuhvatiti sve radove Stjepana Zdunića, ali mi ćemo koristiti njegove radove koje smatramo najvažnijim s aspekta njihove aktualnosti u sadašnjem trenutku razvoja Hrvatske i koji su imali stanoviti intelektualni utjecaj na ekonomsku misao u trenutku njihovog objavljivanja. Zbog toga smo koristili uglavnom radove koji su bili pretiskani u knjizi Dubravko Radošević i Stjepan Zdunić: Trilema otvorene ekonomije: Europski semestar, platna bilanca, tečaj i ekonomski rast Hrvatske, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2018.

² Uz moralne aspekte ekonomske znanosti, Stjepan Zdunić se intenzivno bavio i ekonometrijskim istraživanjima, kako bi postigao na uvjerljivosti svojih argumenata. Mene je, međutim, impresionirala činjenica da je uz ekonometrijske metode, čitao i neke filozofske radove sa time povezane, primjerice, one koji su pojašnjavali fenomen kauzalnosti, npr. knjigu o Carl G. Hempelu, *The Philosophy of Carl G. Hempel: Studies in Science, Explanation and Rationality*; edited by James H. Fetzer, Oxford University Press, New York, 2001.

³ Opširnije vidjeti u: G.E. Moore: *Principia Ethica*, KruZak, lipanj 2009., str. 94.

uz politiku niskih kamatnih stopa, kako tržišta kapitala ne bi bila u mogućnosti odrediti kamatne stope na razini „nepravednih cijena” dovele su do ključnog cilja keynezijanske ekonomike – strategije „pune zaposlenosti”, kao osnovnog cilja (anti – cikličke) makroekonomske politike⁴.

Ovakva osnovna ekonomsko – politička orijentacija Stjepana Zdunića vidljiva je u svim njegovim radovima i javnim istupima koje je imao, što je bilo i društveno poželjno zbog visoke stope nezaposlenosti u Hrvatskoj.

TEORETSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA STJEPANA ZDUNIĆA

Teoretski okvir istraživanja i objavljenih radova Stjepana Zdunića bio je nesumnjivo keynezijanski, ali od 2009. godine došlo je do produbljivanja keynezijanizma sa modernim radovima suvremenih teoretičara i praktičara, koje je proučavao sa velikim interesom. Tako da se Stjepan Zdunić danas može smatrati postkeynezijancem. To su bila djela Hymana Minskog i njegova teorija finansijskih ciklusa, istraživanja Steve Keena o bankama i finansijskim krizama, radovi Hans Werner – Sinna o strukturnoj krizi eurozone, Martina Wolfa o finansijskim ciklusima, Josepha Stiglitz o globalizaciji i eurozoni, Paula de Grauwea o ekonomici Europske monetarne unije, Petera Bofingera o monetarnoj politici, Danija Rodrika o politici tečaja i novim politikama industrijalizacije, Adaira Turnera o potrebi snažnijeg reguliranja bankovnog sustava, Mariane Mazzucato o državnom intervencionizmu, te drugih neokeyezijanaca i postkeynezijanaca. Proučavao je i radove neoliberalnih ekonomista, posebice Johna Williamsona, stručnjaka koji je definirao tzv. Washingtonski konsenzus, kasnije post – Washingtonski konsenzus.

Intenzivno je čitao radove hrvatskih ekonomista, bez obzira kojoj školi mišljenja su pripadali. Suradjivao je sa brojnim ekonomistima, koje je osobno dobro poznao, to su: Gorazd Nikić, Marijan Korošić, Vladimir Stipetić, Pero Jurković, Ivo Perišin, Branko Horvat, Zvonimir Baletić, Ivo Sever, Saša Drezgić, Dražen Kalogjera, Ante Šokman, Ivan Lovrinović, Vladimir Čavrak, Mato Grgić, Božo Marendić, Gordan Družić, Dragomir Vojnić, Mladen Vedriš, Neven Vidaković i drugi⁵.

⁴ Opširnije vidjeti u: Robert Skidelsky: Keynes: Return of the Master; Public Affairs, New York, 2009.

⁵ Zanimljivo je konstatirati kako je osobno poznao tri od pet guvernera HNB, sa kojima je prethodno suradjivao na različitim znanstvenim projektima u Ekonomskom institutu Zagreb, to su: Ante Čičin – Šain, Pero Jurković i Željko Rohatinski. Ova kombinacija šire teoretske naobrazbe sa osobnim poznavanjem ključnih aktera u monetarnoj/ekonomskoj politici Hrvatske, davala mu je dublji uvid u aktualne probleme Hrvatske.

Prilozi ovih i drugih autora mogu se vidjeti i u radovima Stjepana Zdunića, iako je on uvijek želio da ova specifična znanja i ekonomske teorije i politike apliciraju na konkretne uvjete u Hrvatskoj. Moglo bi se reći da se bavio aplikativnom ekonomikom, jer je sva svoja znanja želio staviti u funkciju rješavanja konkretnih ekonomskih problema u Hrvatskoj. Ovakva kombinacija stranih i hrvatskih istraživanja implicirala su njegovim originalnim pogledima na pristup analizi hrvatskih ekonomskih problema u tranziciji i u post – tranzicijskom razdoblju.

EKONOMSKI MODEL HRVATSKE I DUGOROČNI RAZVITAK HRVATSKE

Ekonomski model Hrvatske za kojeg se zalagao Stjepan Zdunić nedvosmisleno je polazio od teorije keynezijanske ekonomike. Smatrao je da je potrebno dugoročno planiranje ekonomskog i društvenog razvitka sa osnovnim ciljem promjene strukture ekonomije radi poboljšanja međunarodne konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, njegove izvozne orijentiranosti i sve to u cilju povećanja udjela broja zaposlenih, odnosno radikalnog smanjivanja stope nezaposlenosti do razine prirodne, optimalne stope nezaposlenosti. Ukratko, smatrao je da hrvatska razvojna ekonomska politika mora biti usmjerena na ostvarivanje tzv. „realnih varijabli”, dok su nominalne varijable manje važne.

U skladu sa izvornim pogledima Keynesa, zalagao se za ostvarivanje makroekonomske stabilnosti, stabilne relativne cijene u smislu održavanja inflacije na optimalnoj niskoj razini, zbog negativnih redistributivnih efekata povećane inflacije na raspodjelu nacionalnog bogatstva.

Državni intervencionizam smatrao je nužnim zbog cikličkog karaktera kapitalističke ekonomije i tržišnih imperfektnosti, pri čemu je poseban naglasak stavljao na intervencije središnje banke putem anti – cikličke monetarne politike. Ovakav pristup dobio je na uvjerljivosti nakon globalne financijske krize kada je došlo do reafirmacije teorije financijskih ciklusa Hymana Minskog.

Posebice je inzistirao na analizi nacionalne ekonomije na osnovi dva sektora, „tradable” (izvoznički sektor) i „non – tradable” (domaći sektor). Male otvorene ekonomije morale bi svoje makroekonomske politike dizajnirati tako da potiču tradable sektor ekonomije, odnosno što veći izvoz roba i usluga⁶ uz poštivanje zdravih načela ekonomske politike da tekuća podbilanca platne bilance mora biti

⁶ Danas se mnogi ekonomisti pozivaju na izvrstan takovrsni rad Danija Rodrika: The Real Exchange Rate and Economic Growth, Working paper, Harvard University, 2008.

pozitivna (izvoz mora biti veći od uvoza) ili barem uravnotežena, kako ne bi došlo do ubrzanog rasta vanjskog duga.

Takva ekonomska politika predmijeva fleksibilniju tečajnu politiku i protu – cikličke monetarne intervencije središnje banke. Regulacija međunarodnih kapitalnih tokova osnovna je pretpostavka takve hrvatske monetarne politike⁷. U takvom scenariju, „realni efektivni tečaj”, tzv. „relativne cijene” moraju biti tako postavljene da stimuliraju izvoz roba i usluga, pri čemu je izvoz roba (izvoz industrijskih proizvoda⁸) posebice značajan zbog spill – over efekata na domaću ekonomiju. Aprecirani tečaj hrvatske valute u uvjetima fiksnog tečajnog režima, kakvog je NBH/HNB provodila od 1994. godine doveo je do značajnog smanjivanja cjenovne međunarodne konkurentnosti hrvatske privrede i „zablokirao” je strukturne reforme⁹, odnosno djelovao je na promjenu strukture hrvatskog gospodarstva kojeg je karakterizirala jaka uvozna zavisnost i preveliko oslanjanje na turizam. Konstatni deficit tekućeg dijela platne bilance, pak, doveo je do ubrzanog rasta inozemnog zaduživanja, posebice u razdoblju 2001. do 2009., kada je u Hrvatskoj stvorena „bubble economy,” te je „topljenjem” (meltdown) balona 2009. godine Hrvatska ušla u dulju recesiju i strukturnu krizu, deflaciju, stagdeflaciju (stagdeflation), pa razdoblje preniske inflacije (lowflation) i u proces depopulacije iseljavanjem stanovništva (nakon ulaska u EU), zbog nemogućnosti takvog neoliberalnog ekonomskog modela da kreira nova radna mjesta za mlade i obrazovane. Takav neoliberalni ekonomski model u novi uvjetima generira depopulaciju, jer u uvjetima fiksnog tečajnog režima, monetarna politika ne želi intervenirati prilagodbom tečaja hrvatske valute, „interna devalvacija” (austerity, smanjivanje plaća i mirovina) nije prihvatljiva političarima zbog nedostatka društvenog konsenzusa, pa kao treći instrument prilagodbe hrvatske ekonomije na vanjske šokove ostaje jedino izvoz radne snage na područje Europske unije. Stjepan Zdunić je odlično razumio mehanizme prilagodbe hrvatske ekonomije putem depopulacije, i smatrao je to pogubnim za stabilnost hrvatskog društva i gospodarstva. Zbog toga je smatrao da bi ulazak u Europsku monetarnu uniju trebalo planirati za kasnije, u srednjem ili dugom roku, nakon što se uspješno provedu strukturne reforme, a do tada bi trebalo koristiti monetarni suverenitet za prevladavanje aktualnih problema.

⁷ Ovdje smo čak imali uporište u radovima Johna Williamsona, primjerice, vidjeti opširnije u: John Williamson: *Curbing the Boom – Bust Cycle: Stabilizing Capital Flows to Emerging Markets*; Institute for International Economics, Washington DC, July 2005.

⁸ Kao višegodišnji član Nadzornog odbora Rade Končar Holding d.d. Zagreb, vrlo dobro je razumio probleme suvremene industrije u uvjetima tranzicije i globalizacije.

⁹ Stjepan Zdunić bio je voditelj istraživačkog projekta strukturnih reformi Hrvatske u 1987. godini, kojeg je vodio Ekonomski institut Zagreb, tako da je imao duboki uvid u probleme promjene strukture nacionalne ekonomije.

Znanstvene podloge za ovakve nove modele ekonomske i monetarne politike, Stjepan Zdunić je analitički obrazložio u svojim seminalnim radovima, koji su odskakali od standardnih radova hrvatskih ekonomista, a koje bih naveo kao reference, radove koji su zanimljivi i aktualni u dijagnostici hrvatske strukturne krize:

- Hrvatska tranzicijska konvergencija;
- Od nemogućeg trokuta do ekonomske depresije;
- Posebnosti hrvatske monetarne politike u kontekstu ekonomskih odnosa Hrvatske sa inozemstvom; i,
- Relativne cijene, devizni tečaj i konkurentnost hrvatskog gospodarstva – uz desetu godišnjicu Stabilizacijskog programa.

Ovi radovi objavljeni su (u pretisku) u knjizi, Dubravko Radošević i Stjepan Zdunić: Trilema otvorene ekonomije: Europski semestar, platna bilanca, tečaj i ekonomski rast Hrvatske; Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, studenoga 2018. godine.

Takodjer, upućujem na vjerojatno najcjelovitiju kritiku neoliberalne ekonomije i MMF-a u Hrvatskoj, u radu skupine ekonomista (Zvonimir Baletić, Mato Grgić, Vladimir Lasić, Ivan Lovrinović, Božo Marendić, Dubravko Radošević, Stjepan Zdunić) koju je koordinirao Stjepan Zdunić, tada u statusu savjetnika za gospodarstvo Predsjednika Republike Hrvatske:

- Prosudba Memoranduma o ekonomskoj i financijskoj politici hrvatske Vlade i HNB upućenog MMF-u, iz veljače 2001. godine.

Prosudba je bila cjeloviti programski dokument na 50-tak stranica o novoj razvojnoj politici Hrvatske na osnovama keynezijanske ekonomike i državne anti – cikličke intervencije (Vlade i HNB) u ostvarivanju osnovnog cilja „pune zaposlenosti”, odnosno snižavanja tada previsoke stope nezaposlenosti i na temelju strukturnih reformi, bez oslanjanja na financijski aranžman sa MMF-om. Stabilizacijska politika bi se nastavila na osnovi alternativnog nominalnog sidra (sukladno praksi uspješnijih tranzicijskih ekonomija).

Dokument je objavljen u zborniku – Dubravko Radošević, (urednik): Kriza i ekonomska politika: Politika i ekonomija razvoja Hrvatske, Naklada Jesenski i Turk; Zagreb; listopada 2010. godine. Zanimljivo je da su koalicijska Vlada predvođena SDP-om¹⁰ i HNB zaključili stand – by aranžman, po našem tadašnjem

¹⁰ Namjera SDP-a (i predsjednika Vlade Ivice Račana) i koalicijskih partnera (HSLs-a, HSS-a, HNS-a) da zaključi novi financijski aranžman sa MMF-om, u uvjetima olakšane dostupnosti kapitala na međunarodnim tržištima kapitala i povijesno niskih kamatnih stopa (tzv. „The Great Moderation”), koji su omogućavali Hrvatskoj regularan pristup tržištima kapitala za potrebe (re) financiranja vanjskog duga, može se shvatiti u kontekstu tzv. „neoliberalizacije socijaldemokracije”, o čemu izvrsnu analizu daje Thomas Piketty: *Capital and Ideology*; The Belknap Press of Harvard University Press; London, 2020. Aranžman sa MMF-om trebao je dati „pokriće” za neoliberalne

mišljenju, sasvim nepotrebno, jer je MMF nametao svoje uvjete (tzv. „conditionality”), pa je istekom aranžmana nova (HDZ-ova) Vlada odustala od novih financijskih aranžmana MMF-a. MMF-ov aranžman imao je negativne efekte na Hrvatsku, Zbog toga, nakon ulaska u Europsku uniju, Hrvatska je u sklopu Europskog semestra došla pod monitoring Europske komisije (Procedura za otklanjanje fiskalnog deficita i Procedura za otklanjanje prevelikih makroekonomskih neravnoteža) i opet je morala prihvatiti „uvjetovanost” („conditionality”) Europske unije. Dodatne uvjete prihvatili smo ulaskom Hrvatske u ERMII u sklopu procedure ulaska u eurozonu, čiji datum još nije utvrđen, jer se očekuje politička odluka Europske komisije u srpnju 2022. godine.

U kontekstu novih okolnosti i hrvatskog potencijalnog ulaska u eurozonu, hrvatski ekonomisti mogli bi se naći pred nizom problema, koje bi trebalo riješiti na osnovama nove razvojne strategije, pri čemu bi pojedini radovi Stjepana Zdunića mogli ostati korisni za hrvatske znanstvenike, možda sada najviše na području „dijagnostike” strukturne krize i determinanti ekonomskog razvoja.

KORONA KRIZA I EKONOMSKA POLITIKA

Stjepan Zdunić bio je aktivan do kraja. Tako je dao vrlo korisne savjete urednicima i autorima koji su radili na zborniku radova hrvatskih i inozemnih ekonomista o ekonomskoj politici u korona krizi, koja je izašla iz štampe u srpnju 2021. godine¹¹. I ovdje je polazio od potrebe implementacije kontra – cikličke ekonomske politike radi ublažavanja šoka COVID-19 pandemije i očuvanja radnih mjesta, te što bržeg izlaska iz recesije, koja je u Hrvatskoj bila među najvećima u Europskoj uniji.

„reformne” (privatizaciju ostatka bankovnog sustava u hrvatskom vlasništvu, privatizaciju naftne i drugih industrija, deregulaciju, liberalizaciju financijskog sustava i „fleksibilizaciju” Zakona o radu, kako bi se neprimjetno provela interna devalvacija). Takav ekonomski program pokazao je svoje negativne efekte, čije posljedice se osjećaju još i danas. Zato Hrvatska danas mora biti pod monitoringom EK u sklopu Europskog semestra.

¹¹ Vidjeti zbornik Nevena Vidakovića i Ivana Lovrinovića (editors): *Macroeconomic Responses to the COVID-19 Pandemic: Policies from Southeast Europe*, Palgrave Macmillan; London, July 2021.

POLITIČKI ANGAŽMAN ZNANSTVENIKA STJEPANA ZDUNIĆA NA OSTVARIVANJU RAZVOJNIH CILJEVA HRVATSKE

Stjepan Zdunić bio je ministar u tri hrvatske Vlade (kao nestranački stručnjak), i uvijek se bavio strateškim planiranjem ekonomskog razvitka. Politički se angažirao iz altruističkih razloga, nikada iz osobnog interesa, i kao ministar politički je djelovao na osnovama znanstvenih principa. U prve dvije Vlade, nastojao je osmisliti vlastitu nacionalnu strategiju razvoja Hrvatske kao „male otvorene ekonomije” na osnovama slobodnog tržišta i poduzetništva, uz suradnju znanstvenika iz akademske zajednice, posebice iz Ekonomskog instituta Zagreb. U trećoj Vladi, Vladi demokratskog jedinstva, koja je bila osnovana kao koalicija svih parlamentarnih stranaka pred početak dezintegracijskih procesa u bivšoj Jugoslaviji, držao je isti portfelj, ali u izuzetno teškim geopolitičkim, političkim, ekonomskim i financijskim uvjetima koji su tada prevladavali. Suradivao je sa prva dva predsjednika Republike Hrvatske (povremeno sa Franjom Tuđmanom, do 1997. godine i, nakon toga, sa Stjepanom Mesićem, prvo u Hrvatskoj narodnoj stranci, dok je stranka bila u opoziciji i kasnije od 2000. godine kao savjetnik predsjednika države), uvijek na njihov poziv, a djelovao je kao ekonomski konzultant ili makroekonomski savjetnik. Povremeno se angažirao u politici, jer je želio svoje ekonomske ideje provesti u praksi, što često nije bilo moguće zbog suprotstavljenih interesa različitih interesnih skupina. Primjerice, strategija oslanjanja na vlastitu ekonomsku strategiju imala je ozbiljne protivnike u utjecajnim dijelovima političkog establishmenta, koji se radije oslanjao na uvjetovane stand – by aranžmane MMF-a. Konceptcija korištenja monetarne suverenosti imala je oponente u središnjoj banci NBH/HNB), koja je bila pod kontrolom financijskog i uvoznog lobija (klasičan primjer tzv. „regulatory capture”). Zalaganje za drugačiji model dezinflacijske politike koja je započela 1994. uvođenjem strategije kvazi – valutnog odbora i fiksnog tečajnog režima, što je dovelo do aprecijacije tečaja i uništavanja realne ekonomije, nije bilo u interesu međunarodnih financijskih institucija i njihovih zagovornika u hrvatskim Vladama i središnjoj banci NBH/HNB. Radilo se o klasičnom slučaju onog što Englezi kažu: „It is not a battle of ideas, it is a battle of interests”. To je problem i danas u Hrvatskoj, nedostatak društvenog konsenzusa¹² za ostvarivanje razvojnih ciljeva, te sukob između državnih i privatnih preferencija (interesa) u osmišljavanju i provedbi ekonomske politike.

¹² Dok širi društveni konsenzus o dugoročnoj razvojnoj strategiji u Hrvatskoj nije ikada bio ostvaren, politički konsenzus bio je ostvaren na osnovi činjenice da su sve mainstream političke strane prihvatile i provodile neoliberalnu ekonomsku politiku i model tzv. Washingtonskog konsenzusa. Ovaj model više nije više aktualan, jer je 2008. doveo do globalne financijske krize i krize eurozone 2012. godine. G-7 sada predlaže tzv. Cornwall Consensus, kao novu razvojnu paradigmu.

Takva pogrešna orijentacija političkog establishmenta Hrvatske, nakon 30 godina državne samostalnosti dovela je do duboke strukturne krize, iako je Hrvatska 2013. godine postala članicom Europske unije (Goldstein, 2021.)¹³. U ovom kontekstu treba reći kako je problem puno širi, naime, hrvatska politička kasta raskinula je veze sa hrvatskom znanosti, pa se odluke donose arbitrarno i volontaristički, na osnovi utjecaja interesnih lobija koji zagovaraju privatne razvojne preferencije.

Zaključno se može kazati da je akademska odnosno znanstvena zajednica smrću Stjepana Zdunića izgubila jednog od velikih neimara i originalnih kreatora znanstvene ekonomske misli u Hrvatskoj, koji je ne samo dao doprinos hrvatskoj ekonomskoj znanosti, već i hrvatskom društvu u cjelini. Uvjerenja smo da će njegove ideje imati utjecaja na nova moderna istraživanja hrvatskih ekonomista, posebice postkeynezijanaca.

¹³ Opširnije vidjeti u: Ivo Goldstein: Hrvatska 1990. – 2020.: Godine velikih nada i gorkih razočaranja, Profil, Zagreb, 2021.